

HRAD A ZÁMEK POBĚŽOVICE

Eva Vondrašová

Západočeské město Poběžovice vlastní zámek, který byl v letošním roce prohlášen za národní kulturní památku, avšak nalézá se v havarijním stavu. Článek se věnuje historii a záchraně této významné kulturní památky – postupu rekonstrukce a koncepci budoucího využití celého zámeckého areálu. Pro město s omezeným rozpočtem je plánovaná miliarda korun na celkovou opravu zámku nereálnou investicí. Zásadní tak bylo získání finančních prostředků z různých dotačních programů.

Město Poběžovice leží nedaleko hranice s Bavorskem na úpatí Českého lesa. Připomíná se již v roce 1359. Současné Poběžovice představují správné a hospodářské centrum pro široké spádové území. Včetně šesti přidružených částí mají 1 596 obyvatel. Město spravuje městskou památkovou zónu, do které spadá i rozsáhlý zámecký areál čítající dvě hlavní zámecké budovy, bývalé konírny, oranžerii a zámecký park o rozloze cca 5 ha. Hrad a zámek byl od svého založení neustále obydlen a každý majitel do něj vtiskl kousek své doby. Posledními majiteli byli členové rodu Coudenhove-Kalergi, kteří poběžovické panství vlastnili od roku 1864. Poslední hrabě Johannes musel nuceně odejít po roce 1945 a zámek zabrala pro své účely jednotka pohraniční stráže. Na konci 60. let opustila zámek i armáda a obehnaný plechovým plotem zůstal bez využití. Nastala jeho nejhorší doba, kdy nezám, vandalismus a především přírodní živly způsobily na zámeckých budovách obrovské škody, a to až tak ohromné, že se uvažovalo o jejich demolici. Přesto se zámek dočkal roku 1989, kdy byl bezplatně převeden do vlastnictví města – a mohla tak být započata první vlna záchranných prací. Zejména bylo zapotřebí opravit střechu, vyměnit okna, opravit narušené zdi, stropy a staticky zajistit věž. Finančně náročné práce byly financovány z Programu záchrany architektonického dědictví Ministerstva kultury České republiky a také z německých a japonských fondů.

První vlna oprav s mnohými přestávkami trvala téměř deset let a dokázala zámek na další léta staticky zajistit. Z politických a finančních důvodů byly práce ovšem zastaveny a zámek byl opět odkázán k samotě. Navíc během první vlny oprav bohužel došlo k mnohým technologickým chybám, které zapříčinily rychlou degradaci. Následovalo hluché období, kdy nárazově probíhaly spíše dobrovol-

nické aktivity, jež měly za cíl úklid okolí zámku, shromáždění zbylých artefaktů a zakrytí prázdných okenních otvorů. Tehdejší vedení obce se soustředilo na možnost získání jednorázové vysoké dotace, ale to se bohužel nepodařilo. Během čekání na peníze se ale projevil chyby, které byly napáchany v 90. letech při kompletní opravě střechy – začaly se uvolňovat střešní tašky. Navíc na některých částech zcela chybějící hřebenače propouštěly vodu, která opět silně narušila krov. Z toho důvodu rada města rozhodla o nutnosti opětovné kompletní výměny střešní krytiny a opravy krovu. V roce 2015 objednala vypracování projektové dokumentace pro stavební řízení. Tehdy byla na opravu vyčíslena částka téměř 12 000 000 Kč bez DPH. Finanční omezení města ovšem neumožnilo opravu střechy zahájit. Po volbách v roce 2018 se vedení města z velké části obměnilo a do jasných priorit byla přidána i záchrana zámku. Ten se v té době už nalézal v havarijním stavu, ohrožoval kolemjdoucí chodce a zcela chyběla smysluplná koncepce budoucího využití. V říjnu 2020 rada města zřídila Komisi pro hrad a zámek Poběžovice, která se stala velkou oporou pro následné kroky

vedoucí k záchraně zámku. Členem komise je od začátku i pan starosta Martin Kopecký – díky tomu má přehled o činnosti komise a zároveň vždy informuje o finanční situaci města. Hned v úvodu komise vytyčila několik důležitých úkolů, jež bylo zapotřebí splnit, aby se záchranné práce rozjely správným směrem. Mezi ně patří práce s laickou a odbornou veřejností, účelná propagace, rozšíření turistických služeb, správa sbírkového účtu, sestavení postupu stavebních prací, získávání financí, vytvoření koncepce budoucího využití pro všechny zámecké prostory a zajištění omezeného zpřístupnění zámku pro návštěvníky. Úkoly se postupně daří naplňovat a díky pravidelné informovanosti o dění kolem zámku roste i tak potřebná podpora veřejnosti.

V roce 2021 byly zahájeny stavební práce na hlavní zámecké budově. Vedení města ve spolupráci s Komisí pro hrad a zámek Poběžovice začalo úspěšně čerpat dotace především z Plzeňského kraje a také z Ministerstva kultury, zvláště skrze Program záchrany architektonického dědictví. Oprava střechy byla rozetapizována tak, aby se každý rok opravila část střechy v hodnotě

Celkový pohled na zámek s jižním křídlem v popředí

Hlavní vstup do zámecké budovy s opraveným štítem a erbem rodu Coudenhove-Kalergi

1,5 milionu korun. Mezi další nutné práce byla zařazena oprava obloukového schodiště před hlavním vstupem (dokončeno v roce 2023 díky finančním prostředkům ze Státního zemědělského intervenčního fondu), oprava volutového štítu nad hlavním vstupem (dokončeno v roce 2023 díky dotaci Plzeňského kraje), postupné vyplnění okenních otvorů, restaurování kamenných ostění a rodového nástěnného erbu (zahájeno v roce 2024 díky grantu od nadace The Friends of the Czech Heritage). Díky opravě přístupové cesty do hlavní zámecké budovy mohlo dojít k omezenému zpřístupnění zámeckých prostor, ve kterých vznikla velice jednoduchá, ale působivá expozice. Během turistické

sezóny tak mohou zájemci nahlédnout do vnitřních prostor zámku a složením dobrovolného vstupného přispět na sbírkový účet. Práce jsou naplánovány na každý kalendářní rok a jejich rozsah se vždy určuje dle aktuální finanční situace města a výše získaných dotací.

Vedle organizace stavebních akcí postupně vznikala koncepce na budoucí využití dvou zámeckých budov – hlavní historické budovy a samostatně stojícího jižního křídla. Poměrně nesnadná záležitost, a to především ze dvou hlavních důvodů, kterými jsou vytvoření shody mezi různými názory a ušetření potřebných nemalých financí z městského rozpočtu na odborné zpracování. Sestavení

koncepce je velice důležitým počinem, bez kterého nelze jakékoliv práce zahájit a zároveň získat jednoznačnou podporu.

Po jednání s odbornou veřejností a po získání inspirace z jiných historických sídel v podobně velkých obcích bylo rozhodnuto o následném využití. Hlavní zámecká budova bude provozována pouze sezónně se zaměřením především na turisty a badatele. Součástí bude expozice o historii Poběžovic a blízkého okolí, stálá výstava seznamující návštěvníky s hraběcí rodinou Coudenhove-Kalergi a s panevropskou myšlenkou, dále pak archiv s badatelnou a s vlastní expozicí zaniklých obcí v jižní části Českého lesa a samozřejmě potřebné zázemí pro turisty s učebnou pro školní exkurze či studijní pobyty. Jižní křídlo pak bude plnit funkci občanskou. Celoročně bude nabízet komfortní ubytování pro turisty s možností občerstvení, byt pro správce zámeckého areálu, společenskou místnost pro setkávání a sál s kapacitou 130 osob s vlastním barem. Před budovou bude revitalizováno prostředí s parkovou úpravou a omezenou možností parkování. Koncepce jsou přichystány a nyní čekají na svoji realizaci. Vedení města plně doufá, že k realizaci dopomůže i nově, právem získaná, vyšší památková ochrana.

Dnem 1. 7. 2024 byl hrad a zámek Poběžovice zapsán na seznam národních kulturních památek, a to především díky spojení s všestrannou osobností hraběte Richarda Coudenhove-Kalergiho, který na zámku strávil své dětství a který se později zasloužil o založení panevropského hnutí, ideového předchůdce Evropské unie.

Grafický doprovod:
Městský úřad Poběžovice

*Mgr. Eva Vondrašová
referent péče o památky
Městský úřad Poběžovice*

Jižní křídlo a hlavní zámecká budova s věží postavenou až v roce 1937

ENGLISH ABSTRACT

Poběžovice Castle and Chateau, by Eva Vondrašová

The West Bohemian town of Poběžovice owns the chateau, which has been declared a national cultural monument this year, however, it is in a state of collapse. The article deals with the history and rescue of this important cultural monument – the reconstruction process and the concept of the future use of the entire castle area. The planned one billion crowns for the complete reconstruction of the castle is an unrealistic investment for a city with a limited budget. It was therefore crucial to acquire funding from various subsidy programmes.